

Семінарське заняття 1

Тема: Еволюція прогностики. Сутність політичного прогнозування як методу політичного аналізу

План

1. Еволюція прогностики:
 - 1.1. Релігійно-міфологічні та утопічні витoki прогнозування.
 - 1.2. Формування жанру «роздумів про майбутнє» та наукова фантастика.
 - 1.3. Школа радянського соціального прогнозування.
 - 1.4. «Римський клуб» та його роль в дослідженні проблематики майбутнього.
 - 1.5. «Антифутурологічні хвилі»: причини виникнення та основні ідеї. Західна прогностика у другій пол. ХХст.
2. Специфіка та основні категорії політичного прогнозування.
3. Принципи та функції політичного прогнозування.

 Ключові поняття: міфологія, міфологема, релігія, есхатологія, провіденціалізм, утопія, антиутопія, фантастика, футурологія, передбачення, наукове передбачення, прогностика, прогноз, прогнозування, політичне прогнозування, синергетика

Методичні рекомендації

👉 Розкриваючи **перше питання**, слід звернути увагу на розвиток футуроорієнтованого потенціалу суспільно-політичної думки згідно з таким схематичним ланцюгом: міфологія – релігія – утопія – фантастика – прогностика – футурологія. Причому необхідно відзначити, що кожна з визначених ланок має самодостатнє значення і продовжує історію власного існування до теперішніх часів.

З'ясовуючи міфологічні, релігійні і утопічні корені прогнозування, студенти мають розкрити сутність міфології і міфологічних уявлень людства щодо очікуваного майбутнього, дати своє розуміння міфологізації суспільної свідомості, міфотворчості і пророцтва в політичному житті взагалі і в сучасному зокрема. Слід звернути увагу на роль політичного міфу як своєрідного засобу упорядкування хаотичної політичної реальності і як політичної технології, що може забезпечити як інтеграцію суспільства задля реалізації стратегій розвитку, так маніпулювання суспільною свідомістю з метою здійснення бажаних сценаріїв розвитку.

Надалі потрібно проаналізувати релігійні концепції історичного шляху та майбутнього людства: буддизм, іслам, конфуціанство, християнство; представити своє розуміння життєстійкості релігійних

уявленнь у формуванні можливих сценаріїв розвитку людської цивілізації; вказати на роль і місце людини в історії.

Вивчення еволюції прогностики слід продовжити на визначенні сутності утопії і утопічних ідей як витоків прогнозування. Необхідно надати поверховий огляд історії утопізму. Пояснити сутність теорії утопічного соціалізму, марксизму. Особливу увагу приділити варіаціям сучасних утопій та їх ролі у моделюванні ідеальних образів суспільного розвитку. Окремо визначити специфіку антиутопії, одним з показових прикладів якої є роман Дж.Оруелла «1984».

З'ясовуючи сутність фантастики, потрібно акцентувати увагу на особливостях цього жанру як джерела ідей для соціального прогнозування. За бажанням та на вибір студентів, зупинитись окремо на творчості таких фантастів як Ж.Верн, Г.Уеллс, О.Беляєв, Р.Бредбері, С.Лем, О.Єфремов, А. і Б.Стругацькі та ін.

Роль «рядянської школи прогнозування» в історії становлення прогностики вимагає більш ретельного вивчення. Необхідно зупинитись на аналізі здобутків радянських вчених В.Базарова-Руднева (зокрема, технологічне прогнозування та обґрунтування проблемно-цільового підходу у дослідженні майбутнього), П.Сорокіна (соціальне прогнозування), М.Кондратьєва (теорії циклічності та довгих хвиль економічної динаміки), К.Ціолковського (космічна філософія і концепція космічної експансії людства), В.Вернадського (теорія ноосфери), О.Чижевського (історіометрична теорія), В.Бестужева-Лади (соціальне прогнозування; концепція альтернативної цивілізації). Більш ретельної уваги вимагає вивчення теорії хвиль М.Кондратьєва та її перспективності для прогнозування економічного розвитку як окремих держав, так і певних регіонів і світу в цілому.

Характеристика діяльності «Римського клубу» передбачає короткий аналіз його історії, визначення статутних засад, специфіку цієї організації у представленні доповідей клубу. Окремо зосередитись на особистості засновника А.Печчеї, його праці «Людські якості». Доцільно представити стислий огляд ключових доповідей клубу «Межі росту» (Д.Медоуз та ін.), «Людство біля поворотного пункту» (М.Месарович і Е.Пестель), «Перегляд міжнародного порядку» (Я.Тинберген), «Поза межами віку марнотратства» (Д.Гарбор та ін.). Пояснити сутність моделі світової динаміки Дж.Форрестера. Розглянути зміст доповіді клубу українського дослідника Б.Гаврилишина «Дороговкази в майбутнє». Визначити результати діяльності Римського клубу на сучасному етапі, його вплив на формування прогностичних моделей світоустрою.

Вивчення еволюції прогностики передбачає аналіз такого історичного етапу як антифутурологічні хвилі. Необхідно визначити причини появи нових підходів і концепцій у дослідженні майбутнього, надати перелік і лаконічний огляд усіх антифутурологічних хвиль. Окремого вивчення

вимагає книга американського вченого Е.Тоффлера «Футурошок», зміст якої студенти мають заздалегідь переглянути. На основі отриманої інформації у підсумку слід представити свій погляд на феномен футурошоку у сучасному суспільстві. Для отримання більш повного уявлення про західну прогностику варто розглянути особливості її розвитку після Другої Світової війни та, зокрема, в період холодної війни. Студентам буде корисно і цікаво ознайомитись з напрямками і досвідом прогностичної діяльності західних «фабрик думки» (приміром, «Ренд Корпорейшн», «Інститут майбутнього», «Гудзонівський інститут» тощо), їх впливом на формування зовнішньополітичних стратегій провідних держав світу, на моделювання архітектури глобального політичного простору.

☞ **Друге питання** передбачає аналіз понятійної основи політичного прогнозування. Важливо співставити поняття пророцтво, емпіричне, інтуїтивне і наукове передбачення, прогнозування. Для розуміння прогнозування як особливої форми мисленнєвої діяльності доречно розкрити категорію «антиципація». Визначаючи сутність політичного прогнозування як різновиду наукового дослідження, необхідно надати характеристику умов, що вказують на необхідність політичного прогнозування. З'ясовуючи специфіку політичного прогнозування, варто вказати на його теоретико-пізнавальний і управлінський аспекти, представити типологізацію прогнозів за такими критеріями: об'єкт прогнозування, період випередження прогнозу, проблемно-цільовий, характер здійснення, ступінь достовірності. Студентам необхідно засвоїти принципову різницю між двома основними типами прогнозів – пошуковим та нормативним. Пошукове прогнозування спрямоване на визначення всіх потенційних можливостей розвитку теоретичної бази та практичного застосування як емпірично вже виявлених, так і теоретичних явищ та особливостей їх прояву в різних умовах. Пошукове прогнозування, формуючи «поле можливостей», дає об'єктивну основу для розробки робочого прогнозу. Нормативне прогнозування часто розглядається як шлях для досягнення мети. Нормативний прогноз описує ідеальний образ або модель бажаного майбутнього об'єкта, висуває вимоги або до радикальної зміни, або до коригування існуючої в цей час логіки його розвитку. Особливу цікавість викликає розуміння студентами «ефекту Едипа» та «ефекту Пігмаліона», самоздійснення та самоліквідації в політичному прогнозуванні; спираючись на практику політичного буття, необхідно розкрити особливості самоздійснюваних та самоспростовуваних прогнозів, активних і пасивних прогнозів, приводячи конкретні приклади.

☞ Підготовка відповіді на **третє питання** вимагає від студентів зосередження на ретельному вивченні об'єктивних методологічних засад політичного прогнозування. Важливо обґрунтувати дію законів історичного розвитку і причинно-наслідкових зв'язків як фундаментальних для розробки політичних прогнозів. Студенти мають охарактеризувати

основні функції політичного прогнозування, а саме: пізнавальну, інтеграційну, управлінську, психологічну, функцію мобілізації політичної активності мас. Розуміння сутності політичного прогнозування буде вельми обмеженим, якщо студенти не усвідомлять певні принципи, на яких базуються конкретні методи прогнозування, тому вартує пильної уваги з'ясування сутності базових принципів політичного прогнозування: гносеологічний, системності, узгодженості, альтернативності, безперервності, верифікації, рентабельності прогнозування, синтетично-плюралістичний, синергетичний. Останній принцип – синергетичний – необхідно більш докладно охарактеризувати як універсальний щодо забезпечення достовірності прогнозу, як «новий світогляд», «новий тип нелінійного мислення», що представляє, з одного боку, широкі можливості для аналізу складних суспільних процесів, а з іншого, ускладнює прогностичне дослідження по причині недостатньої розробленості інструментарію аналізу біфуркаційних фаз.

Теми рефератів

1. Футурологія політики як науковий напрям.
2. Феномен футурофобії у суспільній свідомості.
3. Фантастика у конструюванні комплексних футурологічних сценаріїв.
4. Практика використання прогнозів як інструменту впливу на політичну свідомість.
5. Політична міфологія у формуванні основ символічного конструювання майбутнього.
6. Прогностика – система наукових знань про майбутнє.
7. Вплив Римського клубу на визначення контурів майбутнього світоустрою.

Зитання для самоконтролю

1. В чому полягає роль передбачення на різних етапах розвитку людства?
2. Охарактеризуйте релігійні концепції історичного шляху і майбутнього людства.
3. Визначте специфічні особливості утопізму у формуванні уявлень про краще суспільне життя. Які різновиди утопій Ви знаєте?
4. Що являє собою футурологія? Співвіднесіть між собою поняття «футурологія», «прогностика», «фантастика».
5. Який внесок у розвиток соціального прогнозування як напряму наукового дослідження зробила «радянська школа»? Чи існує традиція наступності у розвитку напрямів прогнозування у пострадянський період? Відповідь аргументуйте.

6. В чому, на вашу думку, полягають завдання Римського клубу, і яка його роль для прогнозування майбутнього людства?
7. Розкрийте зміст «антифутурологічних хвиль».
8. Як ви вважаєте, які особливості визначають розвиток західної прогностики?
9. Розкрийте понятійну основу і методологічні засади політичного прогнозування.
10. Передбачення і прогнозування: тотожні поняття чи ні? Відповідь аргументуйте.
11. Дайте визначення поняття «антиципація».
12. Наведіть типологізацію політичних прогнозів.
13. Поясніть зміст функцій політичного прогнозування.
14. Розкрийте сутність фундаментальних принципів політичного прогнозування.
15. Як ви розумієте феномен самоздійснення та саморуйнування прогнозів? Наведіть приклади.
16. Що являють собою прогностичні ефекти?

♦ Питання для дискусії

1. На вашу думку, чи існують феномени футурофобії та презентизму у сучасній політичній свідомості? Як вони виявляються?
2. Український дослідник М.Козловець вважає, що на сьогодні багато сучасних мислителів пояснюють всі біди й кризи нашого часу саме відсутністю міфологічного бачення, яке відкриває найвищу змістовність і абсолютну точку підрахунку в аксіологічному засвоєнні світу. Чи згодні ви з такою думкою?
3. Чи можна вважати, що утопії є прогностичними творами? Обґрунтуйте свою відповідь.
4. Обміркуйте, які з прогнозів – наукові чи ненаукові – викликають більше довіри у людей. Обґрунтуйте свою відповідь.
5. Як відбувається розвиток людства (циклічні, лінійні, нелінійні концепції)? Чи є напередвизначеним майбутнє?
6. Е.Тоффлер у своїй роботі «Футурошок», що вийшла у світ ще у 1970р., представив власне бачення ймовірного розвитку людства. Чи відповідає воно сучасним реаліям? Що, на вашу думку, не врахував автор?
7. Спираючись на концепцію М.Кондратьєва, як можливо спрогнозувати розвиток сучасної світової економічної системи?
8. Яке значення, на вашу думку, має політичне прогнозування для подальшого розвитку суспільства? Чи не виступають певні політичні прогнози причиною, а не передбаченням тих чи інших змін у суспільстві?

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование : учеб. пос. – М. : Гардарики, 2006. – 333с.
2. Бестужев-Лада И.В. Социальное прогнозирование. – М.: Педагогическое об-во России, 2002. – 392с.
3. Брушлинский А.В. Мышление и прогнозирование (лог. - психол. анализ). – М.: Мысль, 1979. – 230с.
4. Ващенко К. Основні форми і принципи дослідження політичного аналізу і прогнозу // Політичний менеджмент. – 2007. – №1. – С. 165-172. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pome/2007_1.pdf
5. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доповідь Римському Клубові / Б. Гаврилишин; упоряд. В. Рубцов. – Вид. 3-тє, допов. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.in.ua/spaw2/uploads/files/HawrylyshynMaps.pdf>
6. Горбатенко В.П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. – К.: Генеза, 2006. – 400с.
7. Горбатенко В. Принципи, методи і основні етапи політичного прогнозування // Людина і політика. – 2003. – №5.– С.46-45.
8. Диксон Д. Фабрики мысли. – М.: Прогресс, 1976. – 421с.
9. Коваленко А.О. Політичний аналіз і прогнозування. – Навчальне видання. – К.: Науковий світ, 2002. – 202с.
10. Лем С. Фантастика и футурология: В 2 кн. Кн. 1 / С. Лем. Пер. с пол. С.Н. Макареца; Под ред. В.И. Борисова. – М.: АСТ; Ермак, 2004. – 591с.
11. Мир нашего завтра: Антология современной классической прогностики. – М.: Эксмо, 2003. – 512с.
12. Мягкий М. Теорія довгих хвиль Кондратьєва: тенденції та протиріччя // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2009. – Вип. 110. – С. 50-53. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/ekonomika/articles/Kondratieff_Long_Wave_Theory_Tendencies_and_Contradictions_14587.pdf
13. Пантин В.И., Лапкин В.В. Философия исторического прогнозирования: ритмы истории и перспективы мирового развития в первой половине XIXв. – Дубна, 2006. – 448с.
14. Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів: монографія / за заг. ред. М.А.Лепського. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – 428с.
15. Телешун С., Баронін А. Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації. – К.: Вид. Паливода А.В., 2001. – 112 с.
16. Тоффлер А. Футурошок. – СПб.: Лань, 1997. – 464с.
17. Умов В.И., Лапкин В.В. Кондратьевские циклы и Россия: прогноз реформ // Политические исследования. – 1992. – № 4. – С. 51-63.